

דף יד

'אין פוחתין משבע תעניות על הצבור...'. פירוש, אין לגזור אלא שבע ביחד, ולא יגזרו שלש ולכשיצטרפו יוסיפו ארבע. [אבל בענין אחר אין שייך לפרש 'אין פוחתין', שהרי אם נענו בפחות למה יוסיפו, ואם לא נענו ודאי ראוי לשוב ולהתענות]. וטעם הדבר, כי יש ענין בעצם קבלת התענית (כמו שלמדו לעיל ח: ממקרא שבדניאל), הלכך אמרו שראוי לקבל שבע (עפ"י חרושים ובאורים).

(ע"ב) 'שלחו ליה בני נינוה לרבי: כגון אנן דאפילו בתקופת תמוז בעינן מיטרא, היכי נעביד, כיחידים דמינן או כרבים דמינן... והלכתא בשומע תפלה'. דעת הרא"ש (בתשובה ד, י. מצוטטת בחלקה לעיל י) שלא אמרו בגמרא אלא בכגון נינוה – עיר אחת הצריכה לגשמים בחדשי הקיץ, אבל ארצות שלמות הצמאות לגשם, שואלות מטר בברכת השנים כדין הרבים ולא כיחידים. ורצה הרא"ש ז"ל לחדש להנהיג לשאול טל ומטר לאחר הפסח בספרד ואף באשכנז, ואולם לא הסכימו חבריו על ידו, וכן היא דעת שאר הפוסקים שאין חילוק בין עיר ואזור מסוים לארץ שלמה, אלא לעולם נידונים כיחידים לשאול ב'שומע תפלה' (כן כתבו הר"ף והרמב"ם בחיבורו. וע' גם בר"ן לעיל י ובשו"ת הרשב"א ח"א שעז ועוד). וכן נפסק בשלחן-ערוך (קיו, ב), אלא שבדיעבד אם שאל על הגשמים יש אומרים שאינו חוזר, ובפרט אם יש שם עצירת גשמים (ע' בית יוסף שם ורמ"א ושאר אחרונים).

ואולם יש פוסקים הסבורים שכל זה אמור במדינות הצריכות למטר בתקופת ניסן או תמוז בנוסף לימות הגשמים, אבל במדינות שימות הגשמים שלהם חלים בחלק השני של השנה, מהפסח ועד החג, וימות החמה שלהם מהחג ועד הפסח – בכגון זה לא דיברו הפוסקים הראשונים, ולא ידעו לשאול בברכת השנים בחורף שלהם ולהמנע מלשאול בקיץ שלהם, שהרי אין לך דבר תמוז יותר לשקר בתפילתו ולהפוך בקשתם מצרכיהם, והרי התפילה נקבעת לפי דרכי אותה מדינה. ואין זה נחשב שינוי ממטבע, אדרבה, הלא הם שואלים בימות החורף שלהם ונמנעים מלשאול בקיץ שלהם (עפ"י שו"ת שבט הלוי ח"א כא וח"ג צא. וע"ש שלענין מעשה לא רצה להורות לשאול בחורף שלהם אלא בהצטרפות פוסק מפורסם. ואולם לענין שלא לשאול בקיץ שלהם – החליט הדבר למעשה. וראה עוד פריסת היריעה שם בח"ט קמח – תשובת בן המחבר, האריך לחזק פסק אביו). אולם המנהג הרווח כיום אצל האשכנזים באותן מדינות, לשאול ולהזכיר כבארץ ישראל (וע"ע בחדושי הנצי"ב לעיל י; שו"ת דברי אהרן גולדמן); מנחת יצחק ח"ו קעא, ובמובא לעיל י ממנהג אנשי עדן).

'היו לו שני פתחים – פותח אחד ונועל אחד. היה לו אצטבא כנגד פתחו – פותח כדרכו ואינו חושש'. רש"י מפרש פותח כדרכו בשני. והרמב"ם (תעניות ג, י) כתב: בחמישי. ופירש הלחם-משנה דעתו, בחנות שיש בה שני פתחים שהצריכו לפתוח אחד ולנועל אחד אף בחמישי, בזה אמרו שאם היה בה אצטבא פותח את שניהם כדרכו ואינו חושש.

'אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון...'. פירוש, בהשתטחות על פניו ממש, אבל אין בכלל זה הטיה על הצד, וכמו שאנו נוהגים (עפ"י מגילה כב; או"ח קלא).

'הא לכל דבריהן זה וזה שוין'. הרש"ש כתב שטעות נפלה כאן, והיה כתוב בראשי תבות 'לכ"ד' כלומר לעשרים וארבע ברכות, ופתחו המדפיסים בטעות (וכן צדד השפת-אמת. ומה שתמה על רש"י, ע' בגליונות קהלות יעקב שהגיה ברש"י 'דאיתנייהו' במקום 'דליתנהו').